OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

SKRYTÉ PŘEDNOSTI PŘEJATÝCH SLOV

UKRYTE ZALETY WYRAZÓW OBCYCH

Editoři:
doc. PhDr. Diana Svobodová, Ph.D.
prof. dr hab. Mirosław Bańko

2016

Recenzenti:

doc. PhDr. Ivana Bozděchová, CSc.

prof. UAM dr hab. Małgorzata Witaszek-Samborska

Publikace je výsledkem výzkumného projektu financovaného z prostředků Národního centra pro vědu Polské republiky (Narodowe Centrum Nauki) na základě rozhodnutí č. DEC-2011/03/B/HS2/02279.

© Kamila Biniek, Artur Czesak, Ignacy Doliński, Adam Dombrowski, Tomáš Duběda, Martin Havlík, Lucie Jílková, Ryszard Lipczuk, Maciej Malinowski, Patrik Mitter, Kristína Piatková, Tadeusz Piotrowski, Hana Prokšová, Zdenka Schwarzová, Kamila Smejkalová, Veronika Štěpánová, Kai Witzlack-Makarevich, Marcin Zabawa, 2016

Eds. © Diana Svobodová, Mirosław Bańko, 2016

© Ostravská univerzita, 2016

ISBN 978-80-7464-822-9

OBSAH

Úvodem 4
Kamila Biniek
Nowe zapożyczenia z języka angielskiego w języku polskim z zakresu ekonomii i handlu 5
Artur Czesak
Fetniak – efemeryda leksykalna o nienznanej etymologii 16
Ignacy Doliński
Hybrydyzacja graficzna vs. adaptacja fonetyczna zapożyczeń w języku bułgarskim 25
Adam Dombrowski
Analiza angielskich nazw stanowisk pracy w ofertach zamieszczonych w internecie 36
Ryszard Lipczuk
Słowniki zapożyczeń w Niemczech i w Polsce 47
Maciej Malinowski
O współczesnej neosemantyzacji w polszczyźnie 62
Patrik Mitter
Komponenty cizího původu ve složených slovech a jejich slovotvorná adaptace v současné češtině 74
Kristína Piatková
Adaptácia a percepcia kategórií Pro-life a Pro-choice 84
Tadeusz Piotrowski
Czynniki subiektywne w opisach etymologicznych zapożyczeń 89
Hana Prokšová
Adaptace jmenného rodu některých typů cizích apelativ přejímaných do češtiny 92
Zdenka Schwarzová
Interpretačný potenciál lexémy modifikácia v kontexte bioetického diskurzu. Variácie perspetív nazerania na geneticky modifikované organizmy 101
Zdenka Schwarzová
Cool ľudia na cool blogu – to sú coolinári. Variácie prevzatých slov s dôrazom na aspekt coolovosti 108
Kamila Smejkalová
Faktory ovlivňující pravopisnou adaptaci a kodifikaci přejatých slov 113
Veronika Štěpánová, Tomáš Duběda, Martin Havlík, Lucie Jílková
K výzkumu výslovnosti přejatých slov 121
Kai Witzlack-Makarevich
Przecedzamy komara a połykamy wielbłąda: zapożyczenia i kalki językowe w języku czeskim i polskim 126
Marcin Zabawa
O pewnym paradoksie związanym z zapożyczeniami angielskimi w polszczyźnie 139

ÚVODEM

Vážení čtenáři,

představujeme Vám sborník z webové konference *Skryté přednosti přejatých slov* / *Ukryte zalety wyrazów obcych*, která jako součást řešení projektu „Adaptace, percepce a recepce cizích slov v polském a českém jazyce. Jazykové, psychologické a historicko-kulturní podmínky“ (http://www.approval.uw.edu.pl) proběhla na stránkách Ostravské univerzity v Ostravě (https://konference.osu.cz/approval/) v období od 7. května do 15. října 2015.

Sborník obsahuje celkem 16 příspěvků, z toho celkem 9 příspěvků vytvořených lingvisty polskými, 4 českými a 3 slovenskými. Jednotlivé texty, byť dílčími tématy a do jisté míry i rozsahem různorodé, spojuje základní téma cizojazyčných lexikálních přejímek v polském, českém a slovenském jazyce a široce pojatá problematika sémantické a formální adaptace přejatých jazykových prostředků přijímajícím jazykům.

Doc. PhDr. Diana Svobodová, Ph.D., prof. dr hab. Mirosław Bańko

FETNIAK – EFEMERYDA LEKSYKALNA O NIEZNANEJ ETYMOLOGII

Artur CZESAK

Streszczenie

Ekspresywny rzeczownik *fetniak* o ambiwalentnym nacechowaniu ‘cwaniak’ (pozytywny), ale też ‘chojrak, lecz tchórz’ (negatywny) najbardziej popularny był najprawdopodobniej od lat 50. do 70. XX wieku. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w słownikach – ogólnych, gwar miejskich, slangowych / żargonowych, polszczyzny potocznej. Obecnie raczej nieużywany. Słowotwórczo wyraz wydaje się derywatem odprzymiotnikowym: *fet-n-* + *ˈak-*. Sam przymiotnik prawdopodobnie pochodzi od rdzenia *fet-*, ale nie sposób obecnie stwierdzić, czy jest to niemieckie *fett*, czy też pochodzi z innego języka. Dotychczasowy rekonesans nie pozwolił tego rozstrzygnąć.

Słowa kluczowe

leksyka, leksykografia, wyrazy ekspresywne, zapożyczenia, *fetniak*

1 Informacje wstępne

Słowo *fetniak* odnotowane zostało w tomie suplementowym *Słownika języka polskiego* pod red. Witolda Doroszewskiego (SJPD):

> **fetniak** *m III, lm M.* -i *wiech.* «cwaniak»: Mówili do mnie: te, fetniak z miasta, schyl się, bo o strzechę zawadzisz. *Życie Lit. 11, 1965.* <?>

Zastosowany kwalifikator *wiech.* (wyraz wiechowy) to lansowana przez W. Doroszewskiego polska nazwa miejskiego, zwłaszcza warszawskiego *argot*, utworzona od nazwiska Stefana Wiecheckiego (pseudonim literacki Wiech, 1896–1979), który publikował felietony stylizowane na język warszawskiego i podwarszawskiego lumpenproletariatu. Znak zapytania w ostrym nawiasie informuje, że autorzy słownika nie umieją wskazać źródłosłowu danego wyrazu. Obecność jednak etymologicznego nawiasu jest informacją, że *fetniak* nie jest wyrazem rodzimym. Na samym wstępie można sformułować domniemanie, że jest zapożyczeniem nowożytnym. Świadczyć o tym może obecność w rdzeniu głoski *f*, której nie było w prasłowiańszczyźnie. W wyrazach zaś obcych, zapożyczanych dawniej do polszczyzny *f* było substytuowane przez inne głoski, por. znane przykłady adaptacji: *farbe* → *barwa*, *Stephanus* → *Szczepan* (Klemensiewicz, Lehr-Spławiński, Urbańczyk, 1981, s. 136).

Słownikowe i pozasłownikowe dzieje *fetniaka* mogą posłużyć jako egzemplifikacja pewnej maksymalistycznej, choć niezbyt sformalizowanej metody badania słownictwa

stosunkowo rzadkiego, zwykle nacechowanego emocjonalnie. Polega ona na przejrzeniu w zasadzie wszystkich dostępnych wystąpień leksykograficznych i tekstowych badanej jednostki leksykalnej. Częściej dotyczy to leksyki ekspresywnej (np. *paparuch* – Czesak, 2005), nierzadko pochodzenia gwarowego, przeżywającej swego rodzaju awans spowodowany zwiększeniem liczby pisemnych wypowiedzi, np. na forach internetowych. Pochodzą one od osób nie w pełni świadomych tego, które z konstrukcji składniowych i jednostek leksykalnych są znane polszczyźnie ogólnej i przez nią akceptowane, a które są ograniczone terytorialnie i społecznie (np. *syc* – Kucharzyk, 2012). Dla pełnej prezentacji tego rodzaju leksyki istotne są również tzw. poświadczenia negatywne, wskazujące na stosunkowo niewielkie rozpowszechnienie badanych jednostek. W naszym przypadku wymienienie przynajmniej słowników, w których współcześnie brak leksemu *fetniak* i jego derywatów, odpowiada metodologicznym postulatom J. Sierociuka:

> Zgromadzony (...) zestaw poświadczeń negatywnych pozwala w znacznym stopniu realizować zasadę, wedle której w opisie żywotności danego zjawiska językowego istotne są nie tylko potwierdzenia żywotności przykładów je reprezentujących, ale i odpowiedź na pytanie, jaka część desygnatów nie ma w danej społeczności swojej reprezentacji (...) (Sierociuk, 2001, s. 156–157)

2 Chronologia

Ze słowem *fetniak*, a raczej z derywatem od niego – *fetniacki* – autor niniejszego tekstu zetknął się w roku 2014 podczas lektury wydanych w formie książkowej rozmów o języku, jakie toczyli z dziennikarzem i pisarzem Jerzym Sosnowskim popularni polscy językoznawcy: Jerzy Bralczyk, Jan Miodek i Andrzej Markowski. Wspomniawszy swoistą nadreprezentację słów na literę *f*, na czele z potępianym od wieków *fajny*, jak *fest*, *fura*, *facet*, *ferajna*, Jerzy Bralczyk próbuje nagle objaśnić genezę tych językowych mód, ale do objaśnienia użył *ignotum* – przymiotnika *fetniacki*:

> I jeszcze „facet". To były słowa *fetniackie* [podkreśl. moje — AC] (kolejne słowo na „f"), czasem knajackie, słowa ludzi z marginesu. Łatwo można sobie wyobrazić młodzież, której imponowali ludzie wolni, a za takich uchodzili drobni przestępcy, którzy tworzyli przecież swoje grupy nieformalne. Młodzież przejmowała stamtąd te słowa. (Bralczyk, Miodek, Markowski, 2014, s. 149)

Ta językowa retrospekcja cofa nas w lata 50. XX wieku. Od kiedy jednak *fetniak* i wyrazy pokrewne funkcjonują w polszczyźnie? *Słownik języka* polskiego, tzw. warszawski (Karłowicz, Kryński, Niedźwiedzki, ed. 1900–1927) nie zawiera omawianego leksemu, niemniej jednak na podstawie poświadczeń ze *Słownika gwary warszawskiej*

(Wieczorkiewicz, 1966, s. 166) można wskazać pierwsze dwie dekady XX wieku jako moment jego szybkiego upowszechniania się, a kolejne dwie jako czas pewnej stabilizacji w zasobie leksykalnym potocznej odmiany języka polskiego (cytaty z pisma *Trubadur* z 1912 r. i z powieści z 1924 r.). Chronologię tę potwierdzają też użycia odnalezione przeze mnie w zdigitalizowanych czasopismach, np.:

Bar „pod Majchrem"

(...) Nagle wchodzi „Bosonogi".
Usuwają mu się z drogi.
Tryumfator w nowej dobie
W „Bosonoga" tkwi osobie.
Na „fetniaków" rzucił cienie
Przerwał bójkę w oka mgnienie.
(*Trubadur* R. 7: 1913, nr 19 (11 V), s. 7)

Kolenda kucharki

Przybieżeli do kucharki strażaki,
I żołnierzyki z Czerniakowskiej fetniaki.
(*Trubadur Warszawy* 1932, nr 52 (25 XII), s. 6)

Objaśnienie znaczenia wyrazu dał Urke-Nachalnik (właśc. Icek Farbarowicz, 1897–1939), autor prozy *Dyntojra – Życiorys własny przestępcy*:

Ty nie bądź taki „fetniak"*
* po złodziejsku – zawadiaka.
(*Dobry Wieczór! i Kurjer Czerwony*, r. 12, nr 174 (1 VIII 1933), s. 4)

Fetniak odszedł w przeszłość niezauważenie. Nie znalazł się bowiem w publikowanych po słowniku Doroszewskiego słownikach ogólnych języka polskiego: pod red. M. Szymczaka (ed. 1978–1981), B. Dunaja (ed., 1996), M. Bańki (ed., 2000) i S. Dubisza (ed., 2003). Także współczesne słowniki leksyki potocznej (Anusiewicz, Skawiński, 1996, Czeszewski, 2006) – poza mocno retrospektywnym *Słownikiem polskich leksemów potocznych* (Lubaś, ed., 2003) – i leksyki slangowej (Chaciński 2005, Widawski, ed., 2010) *fetniaka* nie znają i nie uwzględniają. Nie odnotowano też odejścia (przejścia do węższego kręgu leksyki biernej) wyrazu *fetniak* w publikacjach quasi-słownikowych, zbiorach wyrazów odczuwanych jako odchodzące, ginące, zapominane (Handke, Popowska-Taborska, Galsterowa, 1996, Budzińska, ed., 2014). Wydaje się, że kresem obecności wyrazu *fetniak* w szerszych kręgach społecznych była połowa lat 70. XX wieku. Badający dużą próbę ówczesnego młodego

pokolenia *Słownik gwary studenckiej* zawiera jedynie derywat *fetniaczyć* ‘kraść’ jako neologizm, zanotowany w Szczecinie, w Wyższej Szkole Rolniczej (Kaczmarek, Skubalanka, Grabias, 1994 [1974], s. 91).

3 Zasięg geograficzny i społeczny

Z pewnością *fetniak* nie jest wyrazem ogólnopolskim. W ciągu XX wieku pojawia się w słownikach gwary przestępczej (Stępniak, 1993), uczniowskiej (Czarnecka, Zgółkowa, 1991, Zgółkowa, ed., 2004) i argotyzmów (Kania, 1986, 1995). E. Jaczewski (1939, s. 174) uważa wyraz ten za typowo warszawski odpowiednik ogólnopolskiego *chojraka* ‘odważnego łobuza’, kontrastując z lwowskim *batiarem* i wileńskim *żulikiem*. Jednak dawniej i współcześnie odnotowywano obecność wyrazu *fetniak* w polszczyźnie Łodzi i Lublina. Są to ośrodki, gdzie językami kontaktowymi z polszczyzną przed stu laty były jidysz i rosyjski. Dostępne mi słowniki oraz wyszukiwanie w Internecie nie potwierdziły odnoszenia do osób znaczeń żydowskiego *fets*, *fete*, *feter* ‘tłuszcz, tłusty’ i rosyjskich potencjalnych wyrazów **fietnyj*, **fetnyj*, **fietniak* bądź **fetniak*. Brak również inspiracji w rosyjskim słowniku żargonu przestępczego (Potapov, 1927).

4 Hipotezy etymologiczne

Indagowany przeze mnie osobiście Jerzy Bralczyk był przekonany początkowo, że wyraz ten pochodzi z jidysz, a miejscem jego zapożyczenia z pewnością jest Mazowsze (Warszawa), o czym świadczy typowo mazowiecki sufiks *-ak*, używany w tworzeniu nazw istot młodych i w nazwach charakteryzujących nosicieli cech (Kowalska, 2001, s. 305 i 372). W dalszej jednak dyskusji, także z udziałem prof. Walerego Pisarka, sformułowano hipotezę, że może w grę wchodzić słowo *feta*, w polszczyźnie istniejące dzięki francuskiej formie *fête*, brak jednak na to dowodów. Rdzeniem, który narzuca się jako źródłowy, mogłoby być germańskie *fett-* ‘tłusty’. Choć i na to brak przekonujących paralel i dowodów, przemawiają za takim stanowiskiem następujące argumenty:

1. Zarówno we współczesnej „najmłodszej” polszczyźnie, jak i w zasilających ją slangach obcojęzycznych rdzeń ten obecny jest w znaczeniu dosłownym ‘gruby, tłusty’. M. Malinowski w dyskusji nad niniejszym tekstem z 3.10.2015 r. podał, że spotkał się ze słowem *fetniak* w znaczeniu ‘grubas, tłuścioch’. To możliwe i niekoniecznie wyłącznie nowe, ponieważ już Czarnecka i Zgółkowa (1991) notują wyraz *feciol* ‘otyły, gruby człowiek’. Dla słownika wydanego w Wielkopolsce oczywistym źródłem mogło być niemieckie *fett*.

2. *Fetniak* to profesjonalista, mistrz w złodziejskim fachu, co zakłada również ponadprzeciętną odwagę i zajmowanie się *grubymi* sprawami. Być może więc współczesne innowacyjne użycia przymiotnika *gruby* i przysłówka *grubo*, wiązane z angielskim *fat* i angielskim slangowym *phat* (Chaciński, 2005, s. 56), potwierdzają pośrednio, że pozytywnie wartościowany *fetniak* mógłby być oparty na tym samym rdzeniu, por. „Grubo" to następca „wypasu" (Chaciński, 2005, s. 55), a także:

> „Było grubo" („było świetnie") i „gruba impreza" („wypasiona impreza"), z rzadka „gruby sprzęt" („rewelacyjny sprzęt"). (...) „Grubo" (...) „wyraża zadowolenie z udanego przedsięwzięcia, pomysłu". (Chaciński, 2005, s. 57)

Mniej prawdopodobne, jak już wspomniano, byłoby rodzime pochodzenie rzeczownika *fetniak*. Niemniej jednak należy odnotować obecność wyrazu *fetniak* w *Słowniku gwar polskich* PAN (t. VII, s. 501, dalej SGP PAN). Zaświadczony jest on wyłącznie z jednej miejscowości – wsi Huszcza, gmina Łomazy, powiat Biała Podlaska – z obszernego słownika rękopiśmiennego tej miejscowości, który dla SGP PAN sporządził Mieczysław Buczyński (1936–1992):

> **FETNIAK** *lekcew* 'człowiek wystrojony, przesadnie elegancki; paniczyk': Ty sie ubrał na takie pogode jak fetniak.
> **Na fetniaka** 'o sposobie ubierania się: zbyt lekko, niestosownie do pogody lub okoliczności': nie yć tak na fetniaka, tobie juz nie wypada! [hasło oprac. R. Kucharzyk; uproszczenie zapisu gwary – A.C.]

Odosobniony zapis z okresu powojennego świadczyć może, iż leksem do gwary wspomnianej wsi zawędrował z polszczyzny miejskiej. Jednak na gruncie dialektalnym rozważyć by można ewentualną zależność rzeczownika *fetniak* przez domniemany przymiotnik **fetny* od szeroko rozpowszechnionego przymiotnika *świetny*, do czego na płaszczyźnie semantycznej asumpt daje wyżej wspomniana, od dawna zakorzeniona w kulturze, koincydencja pozytywnego wartościowania ('bardzo dobry', 'świetny') ze znaczeniami 'gruby', 'tłusty'. Mianowicie Mazowsze jest ośrodkiem innowacji językowej, polegającej na redukcji pierwotnych *śf'* i *ćf'* (pochodzących oczywiście od pierwotnych *śv'* i *ćv'*) do *śf* i *ćf*, co bywa nazywane „stwardnieniem *v*", a na płaszczyźnie leksykalnej przejawia się w formach *śfat* 'świat', *śfadek* 'świadek', *ćfortka* 'ćwiartka', *śfynia* 'świnia'(Dejna, 1993, s. 122–123, mapa 12). Na interesującym nas obszarze wymowa *śfetny* 'świetny' jest szeroko rozpowszechniona. Przymiotnik *świetny* w formie *śwetny* ma wiele wystąpień w tekstach indeksowanych przez Google, np. *śwetny hotel*, *śwetny pobyt*, *śwetny minister*. Reasumując: nie można wykluczyć, że *fetniak* (hipotetyczny **świetniak* →

**śwetniak*, fonetycznie realizowany jako **śfetniak*) może być formacją odprzymiotnikową, utworzoną na gruncie miejskim, ze zleksykalizowaną nie uświadamianą mazowiecką cechą dialektalną. Zatarcie świadomości pochodzenia i redukcja nagłosowego *ś-* musiałyby się odbyć np. w kontekście fonetyczno-składniowym typu: *Ale[ś_ś]fetniak*. Byłaby to swoista fałszywa dekompozycja lub perintegracja, której przykładem jest polskie *w nim* pochodzące z **wъ[n jimь* (Klemensiewicz, Lehr-Spławiński, Urbańczyk, 1981, s. 313) czy forma nazwy miejscowej *Ełk*, pierwotnie *Łek* z dawnego *z[e Łku* (Malec, 2003, s. 75).

5 Znaczenia

Pierwotne i niejako kanoniczne znaczenie przechowywane jest w użyciach, które mają największą szansę na reaktywację dzięki występowaniu w tekstach wciąż reprodukowanych, jak na przykład film *Ewa chce spać* (1957, scen. i reż. T. Chmielewski):

> – Panie szanowny! Kup pan te cegłę! Odpalasz pan stówkę – ocalasz pan główkę! Cegła tańsza od kapoty, kup pan cegłę od sieroty! No co jest, jak pragnę zakwitnąć?! Dawaj pan stówę i spływaj w podskokach! Bo tak ryło przenicuję, że będziesz nosem gwizdał!
> – Uciekaj, chuliganie, bo zawołam policjanta.
> – Otwórz tylko dziób, ty gnoju śmierdzący, to już go nawet na klamkę nie zamkniesz!
> – Czego się pchasz, łapciuchu, pod rękę?! W makówkę chcesz zafasować, kozaku szarpany?! Widzisz, jak łatwo możesz w ryło oberwać?! Ech, żeż ty! (*Do „studentów”*): I cóż widzieliśmy, prosie wysokiego audytorium? Student Lulek pcha się pod łapę klientowi, któren z rozpaczy może studenta chromolnąć tak, że aż ten dany się skicha. Owszem, nie można powiedzieć, mowę zakłada na medal, kurtularnie, z wierszykiem, bo to nieprawda, że do klienta trzeba chromolonem językiem zaznaczać, tu nie sklep i grzeczność w naszem fachu obowiązuje. Aćkolwiek, co się dotyczy praktyki, no to kolega Lulek poniekąd jeszcze zielony i *fetniak* [podkreśl. AC] z niego nie będzie.

Fetniak to ‘fachowy złodziej’, co zostało *explicite* sformułowane w *Słowniczku* czasopisma *Pracownik Więzienny* z 1922 r. Słownik leksyki przestępczej K. Stępniaka (1993) notuje najwięcej znaczeń, z których 4–7 są znaczeniami najlepiej reprezentowanymi w literaturze (opowiadania zawierające językową stylizację potoczną, reportaże, wspomnienia).

> 1. «złodziej» 2. «chuligan» 3. «przestępca» 4. «doświadczony, przebiegły przestępca» 5. «cwaniak, spryciarz, człowiek wygadany» 6. «człowiek odważny» 7. «osoba wywyższająca się, dumna» 8. «policjant» 9. «wspólnik»

Słownik gwary warszawskiej B. Wieczorkiewicza (1966) ujmuje w zasadzie znaczenia wtórne w stosunku do wyżej wymienionego jako główne 'fachowego złodzieja': 1. *gw. złodz.* «spryciarz» 2. *gw. szk.* «człowiek odważny».

Podobnie już nie typowo złodziejskie, lecz wtórne znaczenia notują: *Słownik polskich leksemów potocznych* (Lubaś, ed. 2003, s. 421): 1. 'spryciarz', 2. 'zuch' i słownik wojennej leksyki konspiracyjnej i partyzanckiej S. Kani (1986, s. 88): 'odważny członek organizacji podziemnej' (*fetniak* jest tam uznany za zapożyczenie z gwary złodziejskiej, s. 291). *Słownik argotyzmów* tegoż autora (Kania, 1995, s. 80) nieco splątuje dotychczasowe rozróżnienia, ponieważ obok zasadnych kwalifikatorów i znaczeń: 1. *gw. złodz.* 'złodziej', 2. *gw. przestęp.* 'chuligan', 3. *gw. przestęp.* 'spryciarz' umieszcza znaczenie 4. z kwalifikatorem *gw. ucz.* 'człowiek odważny', lecz z cytatem z Wiecha, w którego twórczości, czego tu nie przytaczamy, *fetniak* występuje głównie w środowisku pozaszkolnym.

Da się zaobserwować pewną ewolucję znaczenia. Od wartościowania pozytywnego, jak w tekstach z początku wieku XX, przez zwrócenie uwagi, że odwaga *fetniaków* może być irracjonalna (jak w wyżej cytowanym tekście Urke Nachalnika) lub udawana, podszyta tchórzem, jak ujmują to cytaty zamieszczone w słowniku łódzkim (Bieńkowska, Cybulski, Umińska-Tytoń, 2007, s. 196):

> ***fetniak*** 'chuligan miejski': fetniak od andrusiaka to się różnili. Fetniak to udawał bohatera, ale jak widział, że nie tego... no to oglądał się jak uciekać (If); Jako fetniak cieszył się sławą w całej dzielnicy i to mu na razie wystarczało (Kasp. Opow., 15).

Jeśli *fetniak* jeszcze egzystuje, to na przykład w słownictwie uczniowskim, ale tam ma znaczenie pejoratywne: 'człowiek słaby psychicznie; mięczak' (Zgółkowa, ed., 2004, s. 101).

6 Podsumowanie

Z pewnością w momencie zapożyczania/rozprzestrzeniania się *fetniaka* w polszczyźnie wiadomo było, skąd pochodzi i które semy brały górę w konstytuowaniu znaczenia. Dziś, wobec znacznego zawężenia użycia lub zaniku wyrazu (brak w słownikach ogólnych i zbierających leksykę potoczną oraz „najmłodszą polszczyznę") ustalenie etymologii i ewolucji znaczeniowej nie wydaje się możliwe bez dalszych pogłębionych studiów.

Literatura

ANUSIEWCZ, J., SKAWIŃSKI, J. 1996. *Słownik polszczyzny potocznej*. Warszawa: PWN.

BAŃKO, M., ed., 2000. *Inny słownik języka polskiego*. Warszawa: PWN.

BIEŃKOWSKA, D., CYBULSKI, M., UMIŃSKA-TYTOŃ, E. 2007. *Słownik dwudziestowiecznej Łodzi. Konteksty historyczne, społeczne, kulturowe*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.

BRALCZYK, J., MIODEK, J., MARKOWSKI, A. 2014. *Wszystko zależy od przyimka. Bralczyk, Miodek, Markowski w rozmowie z Jerzym Sosnowskim*. Warszawa: Agora SA.

BUDZIŃSKA, M., ed. 2014. *Zapomniane słowa*. Wołowiec: Czarne.

CHACIŃSKI, B. 2005. *Wyczesany słownik najmłodszej polszczyzny*. Kraków: Znak.

CZARNECKA, K., ZGÓŁKOWA, H. 1991. *Słownik gwary uczniowskiej*. Poznań: SAWW.

CZESAK, A., 2005. Ekspresywizmy osobowe — trudności definicyjne i problemy badawcze. In: ALEKSIEJENKO, M., HORDY, M., ed. *Słowo. Tekst. Czas VIII. Człowiek we frazeologii i leksyce języków słowiańskich. Человек во фразеологии и лексике славянских языков. Der Mensch in der Phraseologie und Lexik der slawischen Sprachen. Materiały VIII Międzynarodowej Konferencji Naukowej (Szczecin, 27–28 maja 2005 r.)*. Szczecin: Print Group, s. 224–230.

CZESZEWSKI, M. 2006. *Słownik polszczyzny potocznej*. Warszawa: PWN.

DEJNA, K. 1993. *Dialekty polskie*, wyd. 2, przejrz. i popr. Wrocław – Warszawa – Kraków: Ossolineum.

DOROSZEWSKI, W., ed. 1958–1969. *Słownik języka polskiego*. Warszawa: PWN.

DUBISZ, S., ed. 2003. *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Warszawa: PWN.

DUNAJ, B., ed. 1996. *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wilga.

HANDKE, K., POPOWSKA-TABORSKA, H., GALSTEROWA, I. 1996. *Nie dajmy zginąć słowom. Rzecz o odchodzącym słownictwie*. Warszawa: SOW.

JACZEWSKI, E. 1939. Gwara miejska Warszawy. *Poradnik Językowy* 1938/1939, nr 9/10, s. 173–180.

KACZMAREK, L., SKUBALANKA T., GRABIAS, S. 1994 [1974]. *Słownik gwary studenckiej*. Lublin: Wyd. UMCS.

KANIA, S. 1986. *Polska gwara konspiracyjno-partyzancka 1939–1945*. Warszawa – Poznań: PWN.

KANIA, S. 1995. *Słownik argotyzmów*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

KARŁOWICZ, J., KRYŃSKI, A. A., NIEDŹWIEDZKI, W., ed. 1900–1927. *Słownik języka polskiego*. Warszawa.

KLEMENSIEWICZ, Z., LEHR-SPŁAWIŃSKI T., URBAŃCZYK, S. 1981. *Gramatyka historyczna języka polskiego*, wyd. 4. Warszawa: PWN.

KOWALSKA, A. 2001. *Studia nad dialektem mazowieckim*. Warszawa: Wyd. WSP TWP.

KUCHARZYK, R. 2012. Z zagadnień leksyki ekspresywnej – *syc*, czyli skąpiec. *LingVaria*, nr 2 (14), s. 163–173.

LUBAŚ, W., ed. 2003. *Słownik leksemów potocznych*, t. II: D-F. Kraków: Lexis.

MALEC, M. 2003. *Słownik etymologiczny nazw miejscowych Polski*, Warszawa: PWN.

POTAPOV, S. M. 1927, *Slovar' žargona prestupnikov*. Moskva: Kommisariat vnutrennich del.

Słownik gwar polskich, t. I, Karaś, M., Reichan, J., ed., t. II–V, Reichan, J., Urbańczyk, S., ed., t. VI, Okoniowa, J., Reichan, J., ed., t. VII, Okoniowa, J., Reichan, J., Grabka, B., ed., t. I–III, Wrocław, t. IV–VII, Kraków 1977–.

SIEROCIUK, J. 2001. Założenia metodologiczne badań słowotwórstwa gwarowego. In: SIEROCIUK, J., ed. *Gwary dziś. 1. Metodologia badań*. Poznań: PTPN, s. 153–160.

Słowniczek (ciąg dalszy). *Pracownik Więzienny*, 1922, nr 2, s. 8.

STĘPNIAK, K. 1993. *Słownik tajemnych gwar przestępczych*. Londyn: Puls.

SZYMCZAK, M., ed. 1978–1981. *Słownik języka polskiego*. Warszawa: PWN.

WIDAWSKI, M., ed. 2010. *Slang UG. Słownik slangu studentów Uniwersytetu Gdańskiego.* Gdańsk: Wyd. UG.

WIECZORKIEWICZ, B. 1966. *Słownik gwary warszawskiej XIX wieku*. Warszawa: PWN.

ZGÓŁKOWA, H., ed. 2004. *Nowy słownik gwary uczniowskiej*. Wrocław: Europa, 2004.

FETNIAK – AN EPHEMERAL WORD OF UNKNOWN ETYMOLOGY

Summary

The article concerns the Polish word *fetniak*, which has a marked emotional ambivalence. It can be positive and indicate a thief with a high reputation, but it may also denote a daredevil, hustler or coward. The use of the word *fetniak* reached its apogee in the period between 1950 and 1980. Currently, the word is not known to the youngest generation. It has been probably borrowed from German (the root *fett*, cf. Eng. *fat*). This process may have taken place via the Yiddish language.

Key words

lexis, lexicography, expressive words, lexical borrowings, Polish language, *fetniak*

Kontakt z autorem tekstu

Artur Czesak

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filologiczny

artur.czesak@gmail.com